În intimitatea începutului de secol XIX: o erotică a contrastelor

Emanuela ILIE

Pătrunzând în intimitatea începutului de secol XIX[1], este imposibil să limitezi sau să faci abstracție cu totul de ceea ce unul dintre spiritele enciclopedice ale vremii va numi, într-una dintre secțiunile proiectatei sale opere giganteşti, „omul individual". Este foarte adevărat, totuşi, că acestei epoci îi este asociată, imediat, o fervoare patriotică fără precedent, justificată întrutotul de circumstanțele istorice bine cunoscute, şi care determină o articulare cu totul specială a imaginarului politic şi artistic, în centrul cărora au stat mai ales patriotismul, iubirea de țară şi strămoşi – al căror cult este relevabil chiar şi în cea mai grăbită lectură a discursului politic, jurnalistic sau literar al epocii – şi, oarecum circumscrise acestora, intenția de creare a istoriei noi, a unui stat liber, unitar şi modern. „Patria sau omul soțial" ocupă, într-un cuvânt, însuşi centrul imaginarului epocii; implicit, formează şi ținta predilectă a orizontului de aşteptare al cititorului postmodern, care se îndreaptă spre lumea primei jumătăți a secolului al XIX-lea cu certitudinea descoperirii, acolo, a unui conglomerat de valori să le spunem sociale şi naționale. Ceea ce înseamnă, automat, lăsarea într-un con de umbră cu totul nemeritat a omului individual al epocii, cel care îşi va consemna în operă „neputințele iuți" ale sufletului. Între care, bineînțeles, dragostea ocupă cel mai mult spațiu din teritoriul liric, udat acum de cele mai sincere şi mai fierbinți lacrimi iscate de reprezentantele sexului frumos şi parcă mai vulnerabil ca oricând.

După cum se ştie, între 1787 şi 1830, amestecul de clasicism, preromantism şi romantism propriu-zis determină o anumită înfățişare a liricii, în care coexistă moralitatea şi impudoarea, tentația ascezei şi trăirea ostentativă a patimilor lumeşti, rigoarea formală şi intuirea posibilității de eliberare din chingile prozodice şi seria antonimică poate continua. Cum nu ne-am propus însă relevarea acestora, ne limităm la a aminti faptul că ele sunt uşor de observat, nu doar la o analiză în retortă, la fiecare dintre primii noştri „poeți prin excelență lirici", adică „noii trubaduri", aşa cum îi consideră pe bună dreptate Nicolae Manolescu în capitolul bine cunoscut din *Istoria critică a literaturii române*. Cum se va vedea, modalitățile înseşi în care apare ipostaziată erotica la cei mai buni dintre ei, fețele pe care le împrumută, pe rând, dragostea, nu pot decât ilustra ambivalența spiritului poetic al timpului, încă neîntors pe deplin spre romantismul ce va face o carieră strălucită nu doar de-a lungul întregului veac. În orice caz, acum, la răspântia dintre timpuri şi lumi, s-a ştiut cel mai bine valoriza iubirea, grație unui fel aparte de a se „vedea" sentimentul ce a cutremurat dintotdeauna sufletul, mişcând sori şi stele, determinând, aşadar, adevărate cataclisme interioare. O mărturie, din acest punct de vedere, este fără nici o îndoială celebra poezie languroasă, construită aproape exclusiv pe „oftaturi" şi „suspinuri" a Văcăreştilor – cine

[1] Cum a încercat, recent şi cu succes, Ioana Pârvulescu, în atractiva carte *În intimitatea secolului 19*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2005.

„Philologica Jassyensia", An III, Nr. 1, 2007, p. 27-34

BDD-A805 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 15:02:06 UTC)

nu cunoaşte, de pildă, din poezia erotică a lui Ienăchiță, atitudinea oscilantă a eului liric în fața obiectului dorinței sale din *Într-o grădină*, sensibila comparație cu o *Amărâtă turturea* a bărbatului îndrăgostit, lipsit de acelaşi obiect al dorinței; sau, la Alecu, elogiul frumuseții feminine din *Oglinda când ți-ar arăta?* Exemplele de trăire tipică a erosului pot fi semnalate şi în texte mai puțin accesibile (ca circulație, desigur, căci altfel limpiditatea lor este neîndoielnică): citind *În noian dă întristare când s-o afla cineva* şi *A trăi făr' a iubi*, scrise de fratele lui Alecu, Nicolae Văcărescu, aflăm cum se perpelea bărbatul lipsit de dragostea care îi pare singură rațiune pentru a trăi; parcurgând *Istoria preafrumosului Arghir şi a preafrumoasei Elena cea măiastră şi cu părul de aur*, de Ioan Barac, nu poți să nu îl plângi pe „crăişorul/cel mai pedepsit cu dorul", cum nu poți rămâne insensibil la suferințele pedepsitului autor al *Piimei lui Neculai Dimachi asupra vistieresii Anica Roset.*

Cântărețul prin definiție al erosului începutului de secol XIX rămâne însă Costache Conachi, cel ce nu se sfieşte să declare – şi o atare declarație poate fi considerată chiar programul liricii sale: „Am iubit! Şi cunosc gustul dragostei fără măsură./Ascultați că vă grăieşte amorul prin a mea gură." În treacăt fie spus, ceea ce grăieşte prin gura trubadurului moldav Amorul –despot absolut, de sub a cărui tutelă Conachi nici nu şi-a propus de altfel să iasă vreodată – nu lasă loc nici unei posibilități de interpretare: „Muritori, cum nu ştiți încă că puterea mea se-ntinde/Peste cer, peste văzduhuri şi toată lumea cuprinde?" Putere nesfârşită, aşadar, cum nesfârşite sunt şi ipostazele în care tiranul îi apare celui ce îi percepe, umil, omniprezența. Cam în aceeaşi perioadă, în 1859, mai exact, Jules Michelet recunoaşte, în *L'Amour*, că „dragostea (…credincioasă şi concentrată pe un obiect) este adeseori o lungă succesiune de pasiuni foarte diferite, care îmbogățesc viața şi o reînnoiesc". Complexitatea naturii dragostei nu îi este străină, desigur, nici lui Conachi, la care întâlnim cele mai diverse forme ale sentimentului erotic, ceea ce ar contrazice definitiv concepția simplistă conform căreia poetul ar da glas unei unice stări, iar lira lui ar fi…monocordă. Într-o erotică ce presupune, cum a observat Călinescu încă din *Poezia realelor*, „continua raportare a empiricului la metafizic", „alunecarea continuă şi savantă între mistic şi profan", fără nici o îndoială că putem întâlni o paletă variată de trăiri şi atitudini, determinată de conjugarea în diferite proporții a celor două coordonate. Coexistă, de aceea, la Conachi, dorința neruşinată, „pohta" de carne şi sexualitatea frustă cu metafizica erosului, cu spiritualizarea nevoii de femeie şi împlinire; frivolitatea, ludicul din unele texte nu exclude moralismul, (auto)culpabilizarea din altele.

Poetului nu îi este străină, de pildă, concepția platoniciană despre o iubire totalizatoare, care să unifice adică cele două jumătăți androginice ce se caută cu disperare de-a lungul întregii vieţuiri pe pământ: în *Amorul cu prieteşug* apare cel mai explicit ideea despre „acea iubire/care chiar fiinţează pe două firi într-o fire", „cuprinzând două inimi într-un gând şi-ntr-unire". De aici şi până la spiritualizarea iubirii nu este decât un pas, pe care Conachi îl face doar uneori, dar îl face totuşi. Când prieteşugul (*agapé* – ul cunoscut spiritului grec) se transformă în eros pur, poetul exclamă cu încântare vădită că acesta îl apropie pe muritor de esența divină: „Ah! Crede-mă-ți, inimioare, că o aşa înălțare,/Dintr-o norocire mică în norocirea cea mare,/Suie pe om lângă îngeri şi lângă Dumnezeire,/Şi-l face, trăind, să guste a raiului fericire." Impulsul ordonator de energii este totuşi, la Conachi, mai întotdeauna cel carnal; vinovată sau nu, percepută sau nu ca o culpă, dorința poetului se îndreaptă cu

BDD-A805 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 15:02:06 UTC)

precădere spre ceea ce poate constitui o promisiune adresată simțului tactil, spre ceea ce, mai neaoș spus, i-ar umple mâinile… cam curioase. Aparent, cei mai solicitați sunt ochii, ce zăresc doar fugitiv figura feminină ispititoare, pentru a se fixa pe formele obligatoriu pline: „La obrazul ce fireşte/Cer cu stele-nchipuieşte/Urmează să se robească/Orice fire omenească; Căci ochii ce săgetează/Ca luceferii cu rază,/Sub două arce-nghinate/Inimile ţin legate;/Aerul ce abureşte/Dintr-un sân ce izvorăşte/Nuri, blândeţe şi dulceaţă– /Morților dă încă viață". Ordinea obiectelor percepției nu lasă loc nici unei replici: ultimul invocat, cel mai des râvnit în textele lui Conachi, este **nurul**, devenit aproape un suprapersonaj al liricii sale. Raiul în care ar vrea pe veci să își găsească liniștea, alinarea şi fericirea („un rai de sân– /Unde se închin/Ochii omeneşti./Mic şi grăsuliu,/Prea alb şi nurliu,/Să-l săruți doreşti"), împăratul formelor feminine („Ah, nurule, Impărate al podoabelor fireşti!"), stăpânul recunoscut căruia poetul i se închină pios („Ah, stăpâne nur,/Ce prinzi ca un fur/De jur împrejur,/Şi cu chinuire/Şi cu mulțumire!"). Găsim, astfel, în lirica lui Conachi prefigurată dialectica raportului stăpân-sclav, pe care se va axa concepția hegeliană sau nietzscheeană. Poetul repetă mereu că se lasă „supus", „rob" femeii („rob îți sunt şi voi să-ți fiu") sau, metonimic, împăratului nur („Ah, nurule împărate, ție numai mă închin…"), când nu este „înrobit" tiranicului sentiment, amorul, „ostaşul viteaz al firei". Dar nu păcăleşte pe nimeni; umilința este, mai degrabă, simulată, ca şi supuşenia în fața acestor stăpânitori. Cred că în realitate Conachi se ştie stăpânul, sau, mai bine, vânătorul plecat după o pradă suficient de apetisantă pentru a-i întreține răbdarea necesară până când obiectul suprem al vânătorii, cel nenumit, din pudoarea ce nu-i lipseşte, totuşi, în ciuda aparențelor, dar uşor de identificat chiar şi de cei mai pudibonzi dintre cititorii epocii: „ochi şi gene şi guriţe,/Obraji rotunzi, albi şi rumeni, piepturi, sânuri cu mici ţâţe/Sunt a sale vânătoare, şi întru a sa trufie/Mai are încă un lucru – care-l tac, că lumea-l ştie". Metafora-simbol a vânătorii revine, obsesiv, în *Cine-i Amorul?* (din care am citat mai sus), dar este implicită şi în texte ca *Amorul din prieteşug, Cine-i Nurul?* sau *Iubitul şi Urâtul,* dovedind în subtext obsesia poetului pentru virilitate, pentru conservarea bărbăției, mai exact. Şi cum „*Apellata est enim ex viro virtus: viri autem propria maxime est fortitudo*" (cum scrie Cicero în *Tusculanae disputationes*, II, 18)… Conachi ştie prea bine că nu poți dovedi curaj – implicit şi bărbăție, aşadar, decât prin asedierea repetată chiar a unei redute considerate pierdute.

Interesant e şi jocul pe care-l face, mai mult conştient, obiectul asedierilor repetate ale acestui pătimaş vânător, femeia; aparent „pudique dans sa chair", ea nu-şi refuză savoarea unei treptate revelări a trupului care incită simțurile celuilalt, dar sub aparența ruşinii, a pudorii care stăpâneşte încă în epocă psihicul altfel dornic a ieşi din încorsetarea (de secole!). Într-un studiu din 1913, *Uber Scham und Schamgerfühl*, Max Scheler va atrage atenția asupra faptului că „pudoarea este în esență «veşmântul sufletesc natural» al întregii noastre sexualități"; această „graniță obiectivă a sentimentului de inviolabilitate şi intangibilitate al acestuia" este cu atât mai bine trasată la începutul secolului al XIX-lea, secol al convenienței, al aparențelor ce trebuie conservate cu orice preț. Ritualul dezvelirii treptate a trupului feminin, de către ochii pofticioşi ai bărbatului, din celebrul *Mergând către prea iubită*, este, de aceea, oarecum voalat, deşi destinatarul lui pare de-a dreptul neruşinat: „Sânul, peptul dezvăleşte,/Ţâţişoare rumeneşte,/Rădică di pi picioare/Orice feli de-nvălitoare/Şi spune cu-ndrăzneală/C-oi să fac mare năvală". Rezultatul este, de aceea, cel scontat; nu doar

BDD-A805 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 15:02:06 UTC)

aici, apare consemnată capitularea femeii, prin lepădarea excesului de pudoare ce nu face bine celor tineri şi…plini de vitalitate: „Atunci când biata fată pe călcături măsurate/Se leapădă de-o ruşine ce-o ţânea la opreală/Şi păşeşte spre ibovnic cu frică şi cu sâială."

Discreţia nu trebuie totuşi să îi fie străină îndrăgostitului, altfel poetul s-ar afla departe de înţelesul adevărat al dragostei, aşa cum îi era cel puţin cunoscut acesta liricii trubadureşti (Stendhal citează în apendicele cărţii celebre *De l'amour* al doilea principiu formulat în Codul dragostei celui de-al doisprezecelea secol în termini neechivoci: „*Qui ne sait celer ne sait aimer!*"). Discreţia învăluie, astfel, amănuntele poveştii de dragoste trăită de Conachi cu Smaranda Donici, văduva cu cinci copii a prietenului său Petrache Negri, devenită muza poetului ş receptor prim al discursului liric al îndrăgostitului în cele mai reuşite texte ale sale. Zulnia din *Scrisoare către Zulnia* şi dublul feminin al lui Ikanok din *Amorul din prieteşug* îşi conservă, de aceea, o candoare firească, fiind văzută aproape mistic, ca un obiect de cult în „jaloba" celui ce o pierde prea devreme. Este partea cea mai sensibilă, probabil, din erotica lui de veritabil erotoman, ce îşi ispăşeşte prin exces de durere păcatele săvârşite printr-un exces de dorinţă.

Amănunt interesant: fiica acestei Smaranda, femeia pe care a iubit-o cel mai mult Costachi Conachi, va deveni mai cunoscută decât mama, căci un scriitor cu mult mai cunoscut decât Conachi, Vasile Alecsandri, îi va permanentiza, la rându-i, prin operă, frumuseţea, candoarea şi mai ales tragicul destin. Elena Negri, căci despre ea este vorba, este cea care l-a determinat pe tânărul îndrăgostit să calce şi prin teritoriul liricii erotice, presărat, cum am văzut, în epocă, de tot soiul de „ah"–uri şi suspinuri. *Lăcrămioarele* rezultate nu au fost, şi pe bună dreptate, pe placul criticii, erotica alecsandriană fiind indulgent caracterizată, în cele mai fericite dintre cazuri, drept „senzuală şi zaharată" (G. Călinescu) ori dovadă certă a unei „dulcegării" artificiale (Mircea Scarlat). Atitudine – şi caracterizări – absolut fireşti; texte ca *Steluţa, Adio, La Veneţia mult duioasă* sau *8 Mart*, deşi i-au adus, în epocă, lui Alecsandri reputaţia de poet al erosului, dovedesc, la o analiză pertinentă, o sensibilitate pe care cu atât mai mult gustul criticului postmodern o găseşte limitată, dacă nu…. cu totul redusă. Versuri precum cele din *Crai-nou*, de pildă, net inferioare celor ale lui Conachi, stârnesc astăzi mai degrabă zâmbete îngăduitoare decât înţelegere: „Inima-mi jăleşte/Dar nu ştiu ce vrea;/Nu ştiu ce doreşte/Inimioara mea." Mai multă empatie trezesc doar versurile naiv înduioşătoare ce sugerează, dincolo de o suferinţă individuală, cumplita durere pe care ar resimţi-o, în fond, orice bărbat la pierderea femeii iubite (în treacăt fie spus, asemenea stihuri, cu o încărcătură emotivă mult peste medie, nu i-au lăsat rece pe contemporani, ba dimpotrivă; intertextul eminescian este cea mai bună dovadă): „Trecut-au ani de lacrimi, şi mulţi vor trece încă/Din ora de urgie în care te-am perdut!/Şi doru-mi nu s-alină, şi jalea mea adâncă/Ca trista vecinicie e fără de trecut! (*Steluţa*)

În marea lor majoritate, şi restul *Lăcrămioarelor* constituie o re-compunere lirică, în tonalitate înduioşătoare, a iubirii perfecte trăite alături de reprezentanta unei suave feminităţi, desigur E.N., adică Elena Negri. Motivele poetice nu sunt originale – suferinţa adâncă determinată de o despărţire temporară, cavalcada romantică, „plăcut ceasul de griji nentunecat", şi, bineînţeles, „îngerela" obişnuită a epocii. Întreaga lirică erotică a lui Alecsandri abundă, de altfel, în asemenea formule convenţionale, părând chiar, pe alocuri, dezvoltarea unei scheme deloc originale.

BDD-A805 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 15:02:06 UTC)

Erotica lui Alecsandri s-ar spune, aşadar, că nu rezistă în timp. E adevărat, dar numai în privinţa discursului liric ce are ca subiect suferinţele îndrăgostitului. În discursul diaristic al scriitorului, cu mult mai puţin cunoscut, din păcate, decât cel propriu-zis literar, se poate descoperi o erotică surprinzătoare, cu mult mai proaspătă şi, implicit, cu şanse mult mai mari de a rezista în timp. Textul la care ne vom referi în continuare, *Jurnalul unei călătorii în Italia*[2], reuşeşte, credem, măcar să corijeze, dacă nu să salveze integral latura să-i spunem afectivă, deci cea mai intimă a "omului individual" Alecsandri, readucând-o în atenţia unui lector dispus a rejudeca, obiectiv, fireşte, rolul temei erotice, pe care scriitorul a tratat-o oricum cu parcimonie, uzând, în plus, de mijloacele retorico-stilistice reduse, proprii epocii.

Jurnalul este, în orice caz, un punct de întâlnire interesant între o latură extrovertită a lui Alecsandri, cel cu o apetenţă dovedită pentru consemnarea evenimentelor exterioare, şi una introvertită a autorului, cel ce se arată mai înclinat spre transformarea realului, a „feliilor de viaţă" considerate vrednice a fi trecute pe hârtie, în mijloc de cunoaştere a universului interior. În paginile jurnalului, se îmbină, altfel spus, notaţia cotidiană, cu scop precis de memorizare a unor experienţe semnificative, pe măsura derulării lor (concret, etapele călătoriei în Italia, locurile vizitate, mijloacele de transport folosite – nelipsind nici detaliile pecuniare inerente unei astfel de relatări) cu descripţia mai minuţioasă a gândurilor şi trăirilor proprii, cu tendinţa posibilă a convertirii jurnalului în debuşeu pentru tensiunile extraordinare acumulate de tânărul Alecsandri într-o perioadă scurtă, dar extrem de intensă a vieţii sale afective. Tot ce înseamnă însă comemorare a evenimenţialului pur se reduce mai mult la o transcriere neutră, cu valoare vag documentară, când nu serveşte aceluiaşi proces de cristalizare, chiar conştientizat, despre care ne-a edificat Stendhal. Când, de pildă, îndrăgostiţilor le este arătat palatul în care Byron locuise pentru o scurtă perioadă, prilej pentru ca în Alecsandri să izbucnească mai vechi complexe de inferioritate – absolut fireşti, de altfel – femeia ştie perfect că este momentul şi care este felul în care să îi alunge îndoielile: „A fost admirabilă ca întotdeauna pentru mine în aceste circumstanţe. Mi-a spus nişte cuvinte atât de dulci şi de încurajatoare, încât ideile mele s-au calmat fără nici un efort şi mi-am reluat veselia fără efort".

La fel, putem citi în textul inedit al autorului întâlnirea – unică de acest fel, într-o operă cu o întindere remarcabilă – dintre identitate şi alteritate, ca pereche complementară, nu adversă, căci alteritatea în sensul mai larg, „exterioritatea" la care se referă Lévinas, este întotdeauna un mijloc prin care fiinţa îşi revelează propria identitate, propriul sine. Aici, ca şi în multe alte cazuri, femeii îi revine rolul de dublet complementar, de *alter ego* în care eul se poate oglindi perfect, prin care îşi poate consuma cu adevărat plenar cele mai intime trăiri. „Cea mai radicală alteritate" (cum o consideră Gilbert Durand, referindu-se la ipostazele feminine din opera baudelairiană), femeia este şi pentru Alecsandri catalizatorul prim al transformării bărbatului, al construirii unui nou sine, prin prisma implicării în relaţie. Căci, în fond, *Jurnalul*...

[2] Publicat pentru prima dată de C.D. Papastate, în vol. *Vasile Alecsandri şi Elena Negri, cu un jurnal inedit al poetului…*, Bucureşti, 1947. După aproape două decenii, Marta Anineanu reproduce şi traduce textul în *V. Alecsandri, Scrisori. Însemnări*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964. Am preferat, totuşi, să traducem paragrafele incluse aici din jurnalul reprodus integral, în limba franceză, după manuscris, în *Vasile Alecsandri, Opere IV*, Text ales şi stabilit, note şi variante de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 628-681.

BDD-A805 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 15:02:06 UTC)

poate (şi trebuie) citit ca un superb roman de dragoste; scurt, de aceea şi lăsând senzaţia de concentrat, el oferă cele mai vii detalii ale frumoasei şi nefericitei istorii erotice consumate între scriitor şi Elena Negri, cea care i-a marcat dramatic existenţa. Încă de la prima întâlnire, chiar, a celor doi – care a avut loc în 1840, la moşia lui Vasile Rosetti – Alecsandri şi-a conştientizat senzaţiile extrem de intense trezite de vederea frumoasei, mai în vârstă, e adevărat, decât el, şi în plus, căsătorită cu Alecu Vârnav, detalii ce îl lasă absolut rece, cum o vor demonstra mai târziu câteva note dezvăluite de fiica sa, Marie G. Bogdan: „Sora sa [a lui a lui Costache Negri, n.n.], Elena, demon spiritual, încântător, ironic; figură maliţioasă şi plină de graţie, fire bogat înzestrată, generoasă, sensibilă, inimă de înger, fantezie înflăcărată şi vis" etc. După divorţul consemnat în 1843, începe o relaţie tumultoasă, refuzată cu indignare de bătrânul tată al scriitorului, umbrită însă, pentru fericiţii îndrăgostiţi, doar de boala femeii. Tuberculoza, maladie obişnuită în epocă, este şi motivul pentru care Elena este sfătuită de medici, în 1846, să caute grabnic vindecare în ţinuturi cu climă mai blândă. Italia este, desigur, prima opţiune a cuplului care nu se poate totuşi îmbarca împreună pentru destinaţia însorită care să le schimbe viaţa (cei doi se vor întâlni abia la Triest, la 5 septembrie 1846 şi nu se vor mai despărţi până la moartea femeii).

În prim-planul paginilor diaristice se situează, la o primă vedere, portretul femeii încă de pe acum idealizate – iarăşi, să recunoaştem, în maniera epocii, care şi-a făcut un titlu de glorie din reiterarea procedeului, în forme doar vag modificate: împodobită, ca la Conachi, cu fire dumnezeiască, „dar de sus" ori „îngerească zidire", femeia tipică a prozei şi mai ales a liricii paşoptiste le traversează angelic, cu totul acorporală, şi poate de aceea şi lipsită de veridicitate. Astfel de atribute ale femininităţii graţioase nu sunt străine nici de reprezentarea Elenei din jurnal, deşi îngerul este în egală măsură coborât de pe piedestal… până în bucătăria unde încearcă, fără prea mult succes, să facă prăjituri ori dulceţuri. În timp ce alunecările spre senzualitate, fie ea şi una decentă, sunt şi în paginile nedestinate publicării extrem de rare; nici Alecsandri, cum nici ceilalţi cântăreţi ai amorului din epocă nu pot privi femeia ca pe un obiect al pasiunii dezmăţate, neruşinate. Poetul iubirii paşoptiste îndrăzneşte mult prea rar a privi spre alcov, fie el cel conjugal; preferă, dimpotrivă, învăluirea obiectului pasiunii într-un misterios „ce", la fel – sau poate mai- aţâţător. Aceasta în ciuda alunecării voite, uneori, în prozaic, ca în situaţiile frecvente în care ne trezim, alături de Alecsandri, a constata vreunul dintre multiplele talente domestice ale Elenei, pe care scriitorul nu încetează a le elogia. Rezultatul este un fel de celebrare a femeii ce ne aminteşte, straniu, desigur, de zeitatea casnică arghezianã, ba chiar, ca în cazul următor, de suita de motive cărtăresciene pentru care bărbaţii nu au încetat – şi nu vor înceta niciodată – să iubească femeia:

„Enumerarea talentelor lui N. cunoscute de mine până în ziua prezentă de nov., 1846:

1. ştie să facă o cafea turcească excelentă, cu caimacul obligat.
2. prăjituri delicioase, când focul nu e prea tare şi când vasul este convenabil… şi mai ales când eu mă amestec.
3. pastă de orez pentru albirea lenjeriei fine.
4. diverse leacuri cu un efect sigur pentru vindecarea în 24 de ore.
5. pomada mai eficientă ca aceea care face să crească păr chiar şi pe trotuare… când uleiul de laur lipseşte.

BDD-A805 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 15:02:06 UTC)

6. ştie să tricoteze săculeţi pentru bani cu o încetineală care ar face chiar şi drumurile de fier ale Austriei s-o invidieze.
7. aranjează salata cu un talent superior lui Costachi…
8. e atât de pricepută la matematică, că a găsit că 6 ori 0 fac 6 şi că 21 plus 1 fac 8 etc."

Câteodată, dragostea are mai degrabă nuanţe de *agapé*, decât de *pathos* – în sensul că „prieteşugul" invocat frecvent în scrierile lui Alecsandri, ca şi la predecesorul său Conachi, este, întotdeauna, subsecvent pasiunii înflăcărate, clamate, la rându-i, în tente atât de dulcege gustului postmodern. Nu o dată, întâlnirea celor doi este asociată unui veritabil ospăţ al spiritului, care alunecă, din când în când, ca mai târziu o celebră lecţie de filosofie, spre consumarea fizică a iubirii, garanţie, totuşi, a împreunării fericite: „După dejun vin lungile şi dulcile noastre cozerii, care se lungesc fără să ne dăm seama până la orele unu-două după amiaza, trecând de la subiectul cel mai serios la nimicurile cele mai nebune, de la analiza cea mai sceptică asupra sentimentelor umane la expresiile cele mai vii şi mai mângâioase ale iubirii noastre, de la amintirile triste sau vesele ale trecutului la promisiunile strălucitoare ale viitorului nostru, şi asta când ţinându-ne ghemuiţi pe canapea, când plimbându-ne prin cameră, când alergând prin jurul mobilelor ca nişte şcolari. Dar ceea ce este remarcabil este faptul că, discutând, alergând, râzând, ne apropiem întotdeauna pe nesimţite unul de celălalt, şi când ne trezim, mă surprind ţinând-o pe genunchi şi sărutând-o instinctiv, fără să ne dăm seama, tot restul discuţiei noastre. Un cuvânt şi un sărut: iată deviza discuţiei noastre".

Peste toate paginile *Jurnalului…* pluteşte senzaţia că prea-plinul fericirii în doi, fie chiar de scurtă durată, echivalează cu o întreagă existenţă, altfel imposibil a fi corect valorizată: „Toată poetica reverie pe care două imaginaţii arzătoare ar putea să o simtă, toate elanurile sublime pe care două suflete le-ar putea dovedi, tot ceea ce două inimi care îşi aparţin sincer ar putea să cunoască mai dulce, ca la vârsta celor mai puternice impresii, noi am dovedit, simţit, cunoscut în timpul delicioaselor plimbări cu gondola în lagune ... Sejurul nostru la Veneţia valorează cât o existenţă întreagă de fericire, căci cel mai frumos vis al tinereţii noastre, cele mai strălucitoare speranţe ale iubirii noastre s-au realizat zi de zi, oră de oră".

Idee repetată spre final, când diaristul consemnează plecarea din oraşul în care au reiterat, în fond, povestea cuplului predestinat suferinţei şi morţii: „Adio, deci, Veneţie prea-iubită! Desigur, e imposibil ca două inimi tinere şi îmbătate de o unică dragoste să simtă emoţii mai dulci, o fericire mai adevărată ca cea pe care am trăit-o în cele două luni ale sejurului nostru în Veneţia! E imposibil ca două imaginaţii arzătoare să poată strânge amintiri mai dulci într-o viaţă ca cele pe care noi le-am adunat în dulcea singurătate în doi!" etc.

Cea mai mare parte a textului diaristic face, astfel, radiografia unei inocente, perfecte căsnicii – doar imaginate, totuşi, trăite cu o frenezie care să anuleze patologicul. Evidenţa inutilităţii călătoriei – şi a speranţei într-o vindecare măcar parţială – nu poate fi totuşi alungată la nesfârşit, deşi o complicitate mutuală ocoleşte voit, cel puţin din discursul îndrăgostit al ambilor parteneri, dacă nu şi din mintea celor îmbătaţi de iubire, orice umbră care să le reamintească spectrul morţii ineluctabile. Iniţial, ameninţările climaterice, nocive sănătăţii şubrede a femeii, sunt ignorate: „Spre începutul celei de-a doua luni la Veneţia, cerul se acoperă de nori, timpul devine umed şi rece, plouă cu găleata zile întregi ... Fie ploaie, fie vânt, fie furtună, în camerele

BDD-A805 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 15:02:06 UTC)

noastre este întotdeauna frumos! Soarele nu ne părăseşte niciodată". Semnele brutale ale iminenței morții şi, firesc, ale angoasei bărbatului ce se află, nu de puține ori, în fața evidenței, se aglomerează treptat – dacă discursul liric din *Lăcrămioarele* ce vor reconstitui, parțial, aceeaşi poveste tragică de iubire, se apleacă exclusiv asupra chinurilor bărbatului ce suferă, cum bine observă Călinescu, de „suficiență virilă", cel diaristic rememorează fidel, discret totuşi, durerile femeii, resimțite şi de partener, desigur, cu un alt gen de intensitate. Frigul (atât de urât, se ştie, de solarul Alecsandri), de această dată prelungit în interioritatea brutal alungată din paradisul mental în care s-a exilat de bună voie, determină sfârşitul sejurului în Veneția şi pare a consemna sfârşitul unei epoci de aur a iubirii. Violența naturii dezlănțuite prelungeşte angoasa, anunțând, parcă, transformarea unei nefericite ipoteze în fapt indubitabil: „plecăm la drum pe un vânt foarte violent şi o mare foarte agitată. …vaporul se cutremură din toate părțile ca o coajă de nucă". La Gratz, la Salzburg, la München, Stuttgart ori Paris, punctele principale de atracție în restul călătoriei, manifestările patologice (tusea violentă, durerile insuportabile de cap, „oboseala oribilă") ale femeii devin greu de ignorat şi fac imposibilă orice încercare de a mai repeta superbia venețiană. La Gênes, deja, starea ei e atât de proastă, încât o simplă mențiune („Pe 1 ianuarie 1847 vizităm oraşul. N. e dusă într-un cărucior") o demonstrează mai bine decât orice cuvinte, acum inutile. De ridicolul oricăror lamentații scriitorul fuge, oricum, în partea finală a jurnalului, dar notația laconică, aproape impersonală din ultimele pagini nu ascunde, ci tocmai demască durerea cumplită. Cu o astfel de propoziție – „Pe 4 mai, la orele 3 dimineața, N. moare pe vapor, la intrarea din Corne d'Or" – se încheie, brutal, jurnalul, ca şi povestea de al cărei tragism poate scriitorul a sperat a se elibera prin scris. Supapă fragilă, însă, total ineficace; o va demonstra cel mai bine chiar viitorul scriitorului, ce nu s-a eliberat niciodată de Veneția şi, cu atât mai puțin, de N. Aşa cum nici Conachi nu s-a putut elibera, altfel decât prin moartea „reîntregitoare", de prea iubita Zulnie.

Dans l'intimité du début du XIX-ème siècle: une érotique des contrastes

Dans l'intimité du XIX-ème siècle, même le lecteur postmoderne puisse avoir une veritable surprise. La lyrique érotique de Costache Conachi, par exemple, ou le journal intime de Vasile Alecsandri, inspirés d'ailleurs par mère et fille, offrent une perspective assez surprenante sur les écrivains et surtout sur la manière ambivalente de regarder, sentir et conserver en page l'amour. Sans ignorer les convenances de l'espèce (lyrique érotique/ journal intime), les auteurs y re-composent une sensible image sur soi, à l'encontre de la plus radicale altérité, la femme qui marque le destin. Les fases de l'amour et surtout le commentaire extrêmement moderne sur la féminité qu'on trouve dans l'oeuvre de chacun d'eux corrigent visiblement la perspective du lecteur sur les possibilités „restreintes" de l'auteur érotique d'il y a presque deux siècles.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
România

BDD-A805 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 15:02:06 UTC)